УДК 929.5 : 930.2 : 94 (477)
DOI: https://doi.org/10.33782/2708-4116.2026.1.419

Vladyslav Volynskyi[*]

Reconstruction of Ivan Piddubnyi's Genealogy: Source Studies and Methodological Aspects

Abstract: The article investigates the genealogy of the renowned athlete Ivan Maksymovych Piddubnyi. For a long time, the champion's persona has been subjected to manipulation within Soviet and Russian imperial historical narratives. His Cossack roots and Ukrainian identity were purposefully marginalized in favor of the «Russian bogatyr» construct. In light of this, refuting pseudo-historical myths through a detailed and comprehensive study of the athlete's origins is highly relevant.

The study aims to reconstruct I. Piddubnyi's ancestral lines back to the mid-18th century based on the analysis of archival documents and to determine the social origins of his ancestors. The source base of the research comprises parish registers and confessional lists from the funds of the State Archives of Cherkasy Region, the State Archives of Poltava Region, and the Central State Historical Archives of Ukraine in Kyiv.

While examining the athlete's maternal branch, familial ties between I. Piddubnyi and the Cossack families of Hurynenko and Onyshchenko from the village of Bohodukhivka (modern-day Cherkasy region) were established for the first time. Specifically, the figures of the champion's great-great-grandfathers – Cossacks Vasyl Hurynenko and Tymofii Martynovych Onyshchenko (born circa 1736) – were identified. Knowledge of the paternal line was also expanded by identifying the earliest known representative of the Ovechko family, Uliana Andriivna (born circa 1732).

A distinct outcome of the research is the discovery of an attribution error regarding the parish registers of the village of Krasenivka (Cherkasy region) within the State Archives of Cherkasy Region funds. It was determined that a portion of the files cataloged as belonging to Krasenivka actually pertains to the parish records of Bohodukhivka. This finding allowed for the precise localization of the birthplace of the athlete's mother, Hanna Naumenko, and the tracing of her lineage back to her great-great-grandfather, Opanas Naumenko (died before 1796).

The study proves I. Piddubnyi's Cossack descent on both the paternal and maternal sides, which is crucial for refuting the claims of Soviet and Russian historians regarding the athlete as a «Russian bogatyr». The scientific research and description of I. Piddubnyi's origins are vital for shaping national memory and popularizing Ukrainian history and the genealogy of prominent Ukrainians.

Keywords: Ivan Piddubnyi, genealogy, family tree, Cossacks, metric books, confessional rolls, archival documents

[*] *Volynskyi Vladyslav* – PhD Student at the Department of History of Ukraine, Sumy State Pedagogical University named after A.S. Makarenko (Sumy, Ukraine); ORCID: https://orcid.org/0009-0005-4320-8842;
e-mail: volynskiy22vladyslav@gmail.com

CC BY 4.0

Владислав Волинський[*]

Реконструкція родоводу Івана Піддубного: джерелознавчий і методологічний аспекти

Анотація: Статтю присвячено дослідженню родоводу відомого атлета Івана Максимовича Піддубного. Протягом тривалого часу постать борця була об'єктом маніпуляцій у межах радянського та російського історичних наративів. Його козацьке коріння та українська ідентичність нівелювалася на користь конструкту «російського богатиря». З огляду на це, актуальним є спростування псевдоісторичних міфів шляхом детального вивчення походження спортсмена.

Мета праці – прослідкувати родині лінії І. Піддубного до середини 18 ст. на основі критичного аналізу архівних документів і дізнатися соціальне походження його предків. Джерельну базу дослідження склали метричні книги та сповідні розписи із фондів Державного архіву Черкаської області, Державного архіву Полтавської області та Центрального державного історичного архіву України в м. Києві.

У межах вивчення материнської гілки атлета встановлено родинні зв'язки І. Піддубного із козацькими родинами Гуриненків та Онищенків із с. Богодухівка сучасної Черкаської області. Зокрема ідентифіковано постаті прапрадідів борця – козаків Василя Гуриненка, Тимофія Мартиновича Онищенка (нар. бл. 1736 р.). Розширено знання про батьківську лінію, де ідентифіковано найдавнішу представницю роду Овечок – Уляну Андріївну (нар. бл. 1732 р.).

Окремим результатом дослідження стало виявлення помилки при атрибуції метричних книг с. Красенівка Черкаської області у фондах державного архіву. Встановлено, що частина справ, названих у описах як красенівські, фактично належать до парафіяльного діловодства с. Богодухівка. Це дозволило точно локалізувати місце народження матері чемпіона – Ганни Науменко та вивчити її родовід до прапрадіда Опанаса Науменка (пом. до 1796 р.).

Доведено козацьке походження І. Піддубного не тільки по лінії батька, але й по лінії матері, що заперечує твердження радянських і російських істориків про спортсмена як «російського богатиря». Наукове дослідження й опис походження І. Піддубного важливі для формування національної пам'яті, популяризації української історії та генеалогії видатних українців.

Ключові слова: Іван Піддубний, генеалогія, родовід, козацтво, метричні книги, сповідні розписи, архівні документи

[*] *Волинський Владислав Володимирович* – аспірант кафедри історії України Сумського державного педагогічного університету імені А.С. Макаренка (Суми, Україна);
ORCID: https://orcid.org/0009-0005-4320-8842; e-mail: volynskiy22vladyslav@gmail.com

CC BY 4.0

Постановка проблеми. Особистість Івана Максимовича Піддубного є важливою для історії світового спорту та для формування національної пам'яті України. Тривалий час його біографія піддавалася ідеологічним трансформаціям у межах імперського історичного наративу. Відбувалося систематичне конструювання образу «російського богатиря», що мало на меті нівелювати його українську ідентичність і козацьке походження.

У сучасних умовах родоводи визначних українців потребують детального вивчення із залученням архівних документів. Генеалогічне дослідження, проведене на основі аналізу метричних книг, сповідних відомостей, документів податкового обліку, виступає інструментом для розвінчування пропагандистських міфів. Воно також дозволяє об'єктивно відновити походження відомого чемпіона та популяризувати його постать у світі як вихідця з українського козацтва.

Мета статті полягає у тому, щоб спираючись на аналіз писемних джерел, суттєво розширити та документально підтвердити дані про родовід І. Піддубного, встановити елементи біографії та соціальне походження його предків. Також, на нашу думку, важливо критично поглянути на вже відомі архівні джерела, щоб уникнути неправильних трактувань родинних зв'язків чи датування подій у ході подальших досліджень. Завдання – запропонувати реконструкцію родинного дерева спортсмена, що хронологічно сягає середини – другої половини 18 ст. й охоплює більшу кількість гілок роду, не обмежуються винятково сім'єю Піддубних.

Дослідження ускладнюється фрагментарною збереженістю архівних документів, що потребує застосування комплексного підходу та методів критики джерел для заповнення пробілів у родоводі Піддубних і споріднених із ними козацьких родин із с. Красенівка та с. Богодухівка.

Огляд літератури та джерел. Спортивні досягнення І. Піддубного викликали інтерес до його родоводу та біографії ще за життя. Так, у 1948 р. вийшла робота Я. Грінвальда, де вперше атлета названо «російськими (руським) богатирем»[1]. Українське походження було показане автором лише як етнографічний фон, а козацтво замінено на селянство, щоб вписати походження І. Піддубного в рамки домінуючої тоді класової теорії.

У 1975 р. була опублікована книга Д. Жукова. У ній автор, вдаючись до прийомів художньої реконструкції, а не наукових методів, описав атлета як «зірку радянського спорту» та нащадка абстрактного «козацького племені», що утворилося на «російських окраїнах» для захисту їх від татарських загонів[2]. Услід за Я. Грінвальдом, Д. Жуков використав українські слова у тексті як декорацію, маючи на меті підміну реальної ідентичності І. Піддубного штучним образом «щирого малороса», хлібороба з бідної родини.

У схожому стилі написаний біографічний нарис авторства В. Меркур'єва[3]. Він не замовчував козацьке походження Піддубних, але вписав його в імперський дискурс, бездоказово говорячи про те, що предки спортсмена воювали у війську Івана Грозного та Петра І. Доводячи тезу про І. Піддубного як «російського богатиря», В. Меркур'єв згадав лист, нібито отриманий ним від англійського спортивного коментатора Ч. Флетчера, де той

[1] *Гринвальд Я.Б.* Русский богатырь Иван Поддубный. Москва: Физкультура и спорт, 1948. 132 с.
[2] *Жуков Д.А.* Иван Поддубный. Москва: Физкультура и спорт, 1975. 160 с.
[3] *Меркурьев В.И.* Иван Поддубный: биогр. очерк. Изд. 2-е, перераб. Краснодар: Кн. изд-во, 1976. 64 с.

CC BY 4.0

саме так ідентифікує спортсмена. Це очевидний пропагандистський прийом: показати іноземне (зовнішнє) визнання «російськості» І. Піддубного.

Для сучасної російської літератури притаманні більш радикальні твердження, ніж радянській історіографії. Є. Котенко у книзі «Піддубний – Чемпіон Чемпіонів» назвав спортсмена «російським професійним борцем», хоча написав про його народження у с. Красенівка та згадав про родинні зв'язки з Науменками із с. Богодухівка[4]. Є. Котенко розвинув твердження В. Меркур'єва про службу козаків Піддубних на користь царя й імператора, спираючись на родинні легенди та перекази, а не на наукові дослідження й архівні документи. Це спроби вилучити козацький рід із контексту Війська Запорозького і вписати його в історію Московського царства та Російської імперії.

Продовжив конструювання образу «російського богатиря» Є. Бєлоусов. На сторінках книги, що вийшла друком у Феодосії в 2016 р., він описав біографію І. Піддубного як «символ незламності російського характеру»[5]. Автор намагався прив'язати формування ідентичності І. Піддубного до Криму, зробивши акцент на його роботі вантажником у портах як на періоді, коли гартувалася сила спортсмена. Про перші виступи атлета, що відбулися у Золотоноші, Є. Бєлоусов не згадує. Найновіша робота про І. Піддубного в російській історіографії видана в 2020 р. і належить А. Кушнарьову[6]. Будь-які згадки про українську ідентичність у цій книзі відсутні або подаються як «фальсифікація історії».

Указані автори не заперечували факт походження Піддубних із Черкащини. Однак належність цієї території до колишньої Полтавської губернії Російської імперії автоматично, на їх думку, зробило рід атлета «російським». Поширеним є використання записаних російською мовою українських слів при переказі спогадів, приказок, щоб передати образ батьківщини І. Піддубного як провінційної частини імперського ландшафту – «Малоросії». Наукове генеалогічне чи неупереджене біографічне дослідження радянськими та російськими істориками не проводилося.

Питання походження І. Піддубного порушувалося в українській історіографії. На відміну від радянських і російських авторів, українські дослідники працювали з першоджерелами – архівними документами, що виводить їх роботи на вищий науковий рівень. Значний внесок у вивчення життєпису спортсмена та його генеалогії зробила М. Приліпко. У праці «Іван Піддубний. Сила України» дослідниця реконструювала пряму чоловічу лінію роду до середини 18 ст.[7] Окрім інших документів, вона виявила записи про шлюб діда атлета (1847 р.) та народження його батька – Максима Піддубного (1848 р.). Дослідницею було проведено ґрунтовний аналіз родинних зв'язків між нащадками роду Піддубних. М. Приліпко описала соціальне оточення сім'ї через вивчення записів про хресних батьків новонароджених і свідків при обрядах вінчання у с. Красенівка та с. Богодухівка.

Подальший розвиток тема отримала у праці І. Прилуцької. Зокрема, у роботі «Іван

[4] *Котенко Е.А.* Поддубный – Чемпион Чемпионов: ист.-биогр. повествование. Ростов-на-Дону: ООО «Донской Издательский Дом», 2014. 288 с.
[5] *Белоусов Е.В.* Непобедимый. Иван Поддубный: худ.-док. биография. Феодосия: Изд-во Дмитрия Серова, 2016. 36 с.
[6] *Кушнарёв А.А.* Иван Поддубный: «Русский Богатырь». Москва: Майор, 2020. 224 с.
[7] *Приліпко М.* Іван Піддубний: сила України: історико-документальне дослідження. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 156 с.

CC BY 4.0

Піддубний: весь світ упав до ніг твоїх» було розширено генеалогічний пошук на лінію матері – богодухівську родину Науменків[8]. Дослідниця залучила до наукового обігу метричні записи про вінчання Д. Науменка та С. Науменко, а також метричні записи про смерть представників роду, що дозволило пов'язати силу та здібності І. Піддубного з його спадковістю. Як показала дослідниця, батько спортсмена помер «від грижі» (так у метричній книзі вказана причина смерті), а отже також піднімав вантажі.

Поза увагою науковців було комплексне вивчення інших гілок роду І. Піддубного, що походили із с. Красенівка та с. Богодухівка. Зокрема, йдеться про родини Науменків та Овечок. Залишилися деякі пробіли у родоводі Піддубних, які неможливо заповнити без критичного опрацювання рукописних джерел.

У 19 – на початку 20 ст. с. Красенівка входила до складу Золотоніського повіту Полтавської губернії, тому частина документів церковного походження, важливих для генеалогічних студій, знаходилась на зберіганні у Державному архіві Полтавської області (ДАПО). Його фонди найбільше з-поміж інших українських архівів постраждали у роки Другої світової війни. Фактично, у ДАПО зараз зберігаються одиничні документи, що стосуються с. Красенівка та с. Богодухівка. На зберіганні є метричні книги Красенівки за 1803 р. (фрагмент), 1813 р., 1856 р., а також сповідні розписи за 1859 р., зібрані у фонді № 706 «Полтавська духовна консисторія». Більша кількість документів згаданих локацій зберігається у Державному архіві Черкаської області (ДАЧкО): фонд № 403 «Церкви Золотоніського повіту Полтавської губернії» та фонд № 931 «Колекція. Метричні книги записів актів цивільного стану». Комплекс метричних книг Красенівки датується так: 1839-1848, 1877, 1878, 1880, 1881, 1884, 1886, 1888, 1893-1895, 1898, 1901–1902, 1913 і 1915 р.

Метричні книги с. Богодухівка збереглися краще. У нашому дослідженні використані метрики церкви Зішестя Святого Духа за 1801-1829 рр., а також документи за 1851-1855 рр. Багато даних про мешканців Богодухівки міститься у сповідних розписах, що датовані 1859 р. і зберігаються у ДАПО. Одна справа зі сповідними відомостями Красенівки та Богодухівки, датована 1796 р., перебуває на зберіганні у фонді № 127 «Київська духовна консисторія» Центрального державного історичного архіву України у м. Київ (ЦДІАК).

Окремого огляду та дослідження заслуговують матеріали податкового обліку, які зберігаються у ДАЧкО. У нашій роботі із числа документів фіскальних органів влади проаналізовано перепис козацьких родин, датований 1835 р., а також ревізька казка козаків (перепис платників подушного податку у Російській імперії) за 1811 р. Вони зосереджені у фонді № 402 «Золотоніське повітове казначейство».

Виклад основного матеріалу. Відправною точкою нашої роботи стали результати біографічних і генеалогічних досліджень, зроблені М. Приліпко та І. Прилуцькою. Зокрема, завдяки їх зусиллям, виявлено запис про народження Максима Івановича Піддубного – батька богатиря. Максим Іванович народився 12 серпня 1848 р. (за старим стилем) у с. Красенівка[9].

Максим Піддубний – первісток у козацькій родині Івана Антоновича Піддубного та Наталії Іллівни Овечки. Вони одружилися роком раніше, оскільки документ про їх

[8] *Прилуцька І.* Іван Піддубний: весь світ упав до ніг твоїх. Черкаси: ІнтролігаТОР, 2021. 200 с.
[9] Державний архів Черкаської області (ДАЧкО). Ф. 403. Оп. 43. Спр. 1. Метрична книга Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1841-1848 рр. Арк. 50зв.-51.

CC BY 4.0

вінчання, що у середині 19 ст. дорівнювало юридичному розумінню законності шлюбу, датовано 13 листопада 1847 р.[10] Запис зберігається у метричній книзі Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. Варто розглянути та проаналізувати цей документ більш прискіпливо. Він містить помилку, називаючи Івана Піддубного сином не Антона, а Олексія, що може спричинити появу неточних трактувань зв'язків у родинному дереві. Про наявність такої помилки не говорили М. Приліпко та І. Прилуцька.

Аналіз архівної справи, в якій виявлено запис про вінчання Івана та Наталії, дає підстави стверджувати, що цей документ є церковним примірником метричної книги. По-перше, на користь цієї версії свідчить те, що відповідна справа об'єднує записи за 1841-1848 рр. Це є характерним для локального церковного діловодства, на відміну від консисторських екземплярів, що формувалися духовенством в якості щорічних звітів. Консисторські примірники, як правило, об'єднують метричні книги великої кількості населених пунктів повіту за 1 рік, що є протилежним ситуації, котру ми бачимо тут. По-друге, помітно, що метричні книги Красенівки за 1841-1848 рр. написані не на офіційних друкованих у типографії бланках, що розсилалися духовною консисторією у парафії, а на звичайному папері. Первісно аркуші не мали ніякого табличного оформлення. Розмітку сторінок для потреби ведення метрик вручну зробив священик П. Семяновський або хтось інший із числа духовенства красенівського храму. Присутність помилок у парафіяльних метричних книгах, як бачимо у згаданому записі про одруження, пояснюємо людським фактором.

Щоб відкинути можливі подвійні трактування імені батька Івана Піддубного, слід порівняти отримані дані із запису про вінчання з іншим джерелом – сповідними розписами. Коротко зауважимо, що ці документи є результатами щорічного перепису парафіян, які у ході Великого посту повинні були з'явитися до місцевого храму на сповідь. Зі сповідних розписів отримуємо склад родин мешканців села, як він був зафіксований на момент посту, їхнє соціальне походження та вік. Духовенство заносило до списків у тому числі дітей, починаючи з одного року. Діти такого віку не сповідалися, але долучалися до обряду причастя.

Сім'я Івана та Наталії Піддубних, які фігурують у записі про шлюб від 1847 р., виявлена у переписі парафіян, що датований 1859 р.[11] Він зберігається у ДАПО і належить до числа небагатьох сповідних розписів Красенівки, які дійшли до нашого часу. У документі бачимо, що на церковних таїнствах у 1859 р. був присутній козак Іван Антонович Піддубний (йому виповнилося 36 років на момент перепису), дружина Наталія Іллівна (32 роки) та їхні діти Максим (12 років), Опанас (9 років), Федір (5 років) та Єфросинія (1 рік). Таким чином, Максим Піддубний у сповідному розписі священиком записаний як син Івана Антоновича, а не Івана Олексійовича. При цьому зауважимо, що ім'я матері Максима, вказане у записі про його народження, повністю співпадає із тим, що бачимо у сповідних відомостях 1859 р. як ім'я дружини Івана Антоновича Піддубного.

Доповнюють аналіз записи про померлих представників роду спортсмена. Іван Антонович Піддубний (дід І. Піддубного) помер 29 жовтня 1899 р. у віці 78 років із

[10] Ibid. Арк. 62зв.-63.
[11] Державний архів Полтавської області (ДАПО). Ф. 706. Оп. 4. Спр. 349. Сповідні відомості Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1859 р. Арк. 24зв.

CC BY 4.0

зазначенням причини смерті «від старості»[12]. Це узгоджується з даними про його вік на момент вінчання: у 1847 р. йому було 22 роки, що вказує на 1825 р. народження; у 1899 р. – 78 років, що говорить про 1821 р. народження. Вік Івана у сповідних відомостях повідомляє близьку до вже порахованих дату появи на світ – 1823 р. На наш погляд, виявлена хронологічна розбіжність є незначною. Її можна пояснити приблизним визначенням віку парафіян, що робилося духовенством зі слів їх самих або, якщо йшлося про відспівування покійних – їх родичів.

Комплекс виявлених даних, на наше переконання, робить доведеним той факт, що батьком Івана був не Олексій, а Антон Піддубний, незважаючи на помилку при фіксації його вінчання з Наталією Овечкою у 1847 р. Нерозв'язаним питанням залишається точне датування народження Івана Антоновича Піддубного, що мабуть неможливо вирішити взагалі з огляду на відсутність метричних книг с. Красенівка за першу чверть 19 ст.

У контексті продовження аналізу сповідних розписів Красенівки за 1859 р., треба підкреслити, що вони також мають важливі записи про батька Івана Антоновича – Антона Олексійовича Піддубного з його родиною[13]. У документі вони записані першими в переліку «відставних солдатів та їхніх домашніх», що підтверджує висновки І. Прилуцької та М. Приліпко щодо військової служби Антона Піддубного. Станом на весну 1859 р. він записаний як відставний унтер-офіцер, якому виповнилося 72 роки. Разом із Антоном Піддубним зазначена його дружина Єпистимія Гаврилівна (63 роки), а також молодші сини: Григорій (24 роки) та Євдоким (17 років).

Різниця у віці між Єпистимією й Антоном складала 9 років, що може вказувати на тривалість служби козака у війську. Однак, висловлена думка потребує окремого аналізу, оскільки сповідні відомості не можуть дати точної відповіді на цей сюжет із життя предка І. Піддубного. І. Прилуцька стверджує, що Антон Піддубний був призваний на військову службу у 1804 р. у віці 19 років[14]. Це вказує на 1785 р. народження, що корелюється із віком чоловіка, зазначеним у сповідних розписах 1859 р. Якщо прийняти версію І. Прилуцької, це робить різницю у віці з Єпистимією Гаврилівною ще більшою.

Для того, щоб детальніше проаналізувати, коли саме міг з'явитися на світ Антон Олексійович Піддубний, було опрацьовано сповідні розписи с. Красенівка за 1796 р., що зберігаються в ЦДІАК. У рукописі виявили сім'ю козака Олексія Федоровича Піддубного (42 роки на весну 1796 р.) та його дружини Наталії Лук'янівни (її вік – 40 років)[15]. Серед їхніх дітей згадується син Антоній, якому на той час виповнилось 2 роки. При цьому іншої родини, де був би згаданий Олексій Піддубний із сином Антоном, у сповідних розписах 1796 р. не знайдено.

Іншу версію ілюструють дані, отримані із ревізької казки красенівських козаків, що датована 1811 р. У документі виявлено родину Олексія Федоровича Піддубного (58 років),

[12] ДАЧкО. Ф. 931. Оп. 1. Спр. 1195. Метрична книга Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1899 р. Арк. 146зв.-147.
[13] ДАПО. Ф. 706. Оп. 4. Спр. 349. Сповідні відомості Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1859 р. Арк. 18зв.
[14] *Прилуцька І.* Іван Піддубний: весь світ упав до ніг твоїх... С. 13.
[15] Центральний державний історичний архів України у м. Київ (ЦДІАК). Ф. 127. Оп. 1015. Спр. 113. Сповідні відомості Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1796 р. Арк. 544-544зв.

CC BY 4.0

серед синів якого є Антон[16]. У тексті джерела сказано, що на попередню ревізію, яка проводилася імперською владою у 1795 р., Антону Олексійовичу виповнилось 7 років. Це вказує на 1788 р. народження. За допомогою ревізької казки, підтверджено висновок І. Прилуцької про те, що у 1804 р. козака було забрано на військову службу в імперську армію. Призвати Антона Піддубного на службу в 16 років не могли, а тому найбільш імовірно, що він народився до 1785 р.

У ході дослідження документально встановлено прізвище бабусі атлета по батьківській лінії. У працях М. Приліпко та І. Прилуцької воно фігурує у формі Овечко, тоді як опрацьовані нами документи у ДАЧкО, ДАПО і ЦДІАК послідовно фіксують форму Овечка. Оскільки запис про народження Наталії Іллівни не зберігся, для встановлення її походження нами використано матеріали перепису козаків с. Красенівка. Це важливий документ для поглиблення родоводу І. Піддубного й уточнення біографічних даних його предків, що є частиною не церковного, а світського діловодства. Повна назва джерела – «Перепис малоросійським козакам Полтавської губернії Золотоніського повіту волості Драбівської села Красенівки із фіксацією майна, що їм належить», датований 1835 р. Справа зберігається у фонді № 402 «Золотоніське повітове казначейство». У матеріалах перепису козаків с. Красенівка знайдено родину козака Івана Йосиповича Овечки, якому у 1835 р. було 65 років. Дружиною його записана Олена Іванівна (63 роки). Третім сином подружжя вказаний Ілля Овечка (30 років), дружину якого звали Любов Дем'янівна (25 років), а дочку – Наталія (7 років)[17].

Поєднання даних про вік дочки Іллі Овечки, отриманих із перепису 1835 р., та запису про вінчання Наталії та Івана Піддубного від 13 листопада 1847 р. дає підстави вважати, що вказана у тексті документа Наталія – бабуся спортсмена. Якщо у 1835 р. Наталії було 7 років, на момент укладання шлюбу у 1847 р. їй мало б виповнитися 19 років. Це співпадає з її віком, указаним у метричній книзі Різдво-Богородичної церкви с. Красенівки під час одруження. Залучення матеріалів повітового казначейства дозволило компенсувати втрату метричних записів і сповідних відомостей, чим розширити часові рамки дослідження генеалогії Овечок до другої половини 18 ст., оскільки в документі виявлені батько, мати, дід і баба Наталії Іллівни.

Коротко розглянемо майновий статус родини Овечок із якою Піддубні поріднилися у 1847 р. Матеріали перепису свідчать, що Овечки були заможною козацькою сім'єю, якщо порівняти їх статки із власністю інших козацьких родин. Як свідчить текст перепису, господарство Овечок включало «хороший двір на 10 упругів, 20 днів орної землі при с. Красенівка та ліс хмизовий за селом на 6 упругів». Крім того, Ілля Іванович Овечка володів окремим від батька городом «на 4 упруги» та мав 4 волів[18].

У переписі козацьких родин 1835 р. описано також те, що мали нащадки Олексія Федоровича Піддубного та його дружини Наталії. Судячи з тексту документа, на той час вони обоє вже пішли з життя: Олексій Федорович помер у 1825 р., а Наталія – у 1827 р. Їхнє господарство описане як «посереднє». Воно складалося з «7 днів орної землі при селі та

[16] ДАЧкО. Ф. 402. Оп. 2. Спр. 3. Ревізька казка козаків с. Красенівка за 1811 р. Арк. 96зв.
[17] ДАЧкО. Ф. 402. Оп. 2. Спр. 15. Перепис козаків села Красенівки із зазначенням стану належного їм майна. 1835 р. Арк. 13зв.–14.
[18] Ibidem.

CC BY 4.0

хмизового лісу на 1 упруг»[19]. Антон Піддубний і його родина у матеріалах козацького перепису 1835 р. не згадуються. Це пов'язано зі зміною соціального стану Антона Піддубного. Після служби в імперській армії, він був не козаком, а військовим у запасі, що передбачало інший порядок обліку.

Аналіз сповідних розписів 1859 р. свідчить, що Ілля Іванович Овечка, якому на момент перепису виповнилося 54 роки, був одружений двічі[20]. У цьому джерелі його дружиною названо Матрону Іванівну (46 років). Виявлена інформація дає підстави для припущення, що перша дружина – Любов Дем'янівна і мати Наталії Іллівни – померла в період між 1835 і 1839 р. На користь цієї гіпотези свідчить той факт, що 15 травня 1841 р. у родині Іллі та Матрони Овечок народився син Карпо[21]. У матеріалах перепису 1835 р. Любов Дем'янівна ще фігурує як дружина Іллі Івановича та матір Наталії. Виявлені дані проливають світло на дитинство бабусі І. Піддубного: орієнтовно у 12 років вона втратила матір і виховувалась мачухою.

У ході дослідження виявили запис у метричній книзі с. Красенівка про смерть Івана Йосиповича Овечки, датований 4 січня 1842 р.[22] Згідно з документом, на момент смерті йому виповнилося 84 роки. Причиною кончини священик назвав «натуральну», що в тогочасній церковній термінології означало фізичне згасання організму через вікові зміни. Діагноз поширений у метричних книгах, але сприйняття «натуральності» смерті було дуже суб'єктивним, враховуючи, що духовенство не мало спеціальних знань у сфері медичної діагностики.

Проаналізувавши дані, отримані з різних джерел, встановили, що вік Івана Йосиповича суттєво в них відрізняється. Згідно із згаданим вище записом про смерть, роком народження його був орієнтовно 1758-й, тоді як матеріали «козацького» перепису 1835 р. вказують на 1771 р. Незважаючи на розбіжність у 13 років, той факт, що в переписах 1835 р. зафіксовано лише одного Івана Йосиповича Овечку, дає підстави стверджувати, що обидва документи стосуються однієї і тієї ж людини – прадіда І. Піддубного. Завищення віку людей на момент смерті було поширеним явищем, що в генеалогічних дослідженнях завжди потребує верифікації із використанням декількох джерел. Ревізька казка 1811 р., що зберігається у ДАЧкО, підтверджує, що Іван Йосипович Овечка народився не пізніше 1771 р. Так, у документі бачимо родину Івана Овечки (41 рік), серед дітей якого є син Ілля (3 роки)[23]. Треба зауважити, що ревізька казка 1811 р. не має даних про жіночу частину родини. Тим не менш, є підстави вважати, що сім'я Овечок була великою: у документі зазначені імена 8 синів Івана Йосиповича.

Найвіддаленішим предком І. Піддубного по лінії Овечок, виявленим у ході опрацювання архівних документів, є Уляна Андріївна Овечка. Її ім'я згадується у сповідних розписах Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка, датованих 1796 р. У цьому переписі згадана «Уляна Андрійова Оветчиха вдова» у віці 64 років[24]. У складі козацької родини серед

[19] Ibid. Арк. 27зв.-28.
[20] ДАПО. Ф. 706. Оп. 4. Спр. 349. Сповідні відомості Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1859 р. Арк. 21.
[21] ДАЧкО. Ф. 403. Оп. 43. Спр. 1. Метрична книга Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1841-1848 рр. Арк. 28зв.
[22] Ibid. Арк. 15зв.
[23] ДАЧкО. Ф. 402. Оп. 2. Спр. 3. Ревізька казка козаків с. Красенівка за 1811 р. Арк. 95.
[24] ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1015. Спр. 113. Сповідні відомості Різдво-Богородичної церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1796 р. Арк. 546зв.

CC BY 4.0

її дітей бачимо сина Івана Йосиповича, якому на той час було 25 років. Зазначений у джерелі вік Івана, сина Уляни Андріївни, у 1796 р. співпадає із даними перепису 1835 р., що підтверджує висловлене вище про часте завищення віку у метричних записах про померлих. Спираючись на тезу, що подружжя могло бути ровесниками та враховуючи отримані дані про вік Уляни Овечки, можемо припустити, що її чоловік і батько Івана – Йосип Овечка – народився приблизно у 1730-х роках.

Друга частина роботи присвячена реконструкції генеалогії матері спортсмена – Ганни Данилівни. Вона походила з козацького роду Науменків, що мешкали у с. Богодухівка. Фундамент для вивчення цієї родинної лінії був закладений І. Прилуцькою, яка опублікувала відомості про шлюб діда та баби І. Піддубного по матері[25]. Так, 15 січня 1850 р. у церкві с. Богодухівка відбулося вінчання Данила Карповича Науменка та Степаниди Василівни Науменко. Варто зауважити, що у даному випадку спостерігаємо шлюб між представниками двох однойменних богодухівських козацьких родів.

Проаналізовано метричний запис про народження Ганни Данилівни Науменко, датований 10 грудня 1852 р.[26] Без критичної роботи з джерелами можна прийти до висновку, що Ганна з'явилася на світ у с. Красенівка – на батьківщині її майбутнього чоловіка. Саме така назва локації вказана на титульному аркуші архівної справи, в якій міститься запис про народження Ганни. Проведений нами аналіз дозволяє стверджувати, що документ насправді містить метричні записи не с. Красенівка, а с. Богодухівка за 1851-1855 рр. Ключовим доказом у цьому питанні є порівняння складу парафіяльного духовенства обох сіл. Згідно з метричною книгою с. Красенівка за 1848 р. (найближчим за часом збереженим документом до подій, що описуються), священиком цієї парафії був П. Семяновський. Водночас парафію у с. Богодухівка у 1850-х рр. очолював Л. Дроздовський. Це саме той самий священик, який у 1850 р. повінчав Данила та Степаниду Науменків у Богодухівці. Його підписи фігурують на сторінках книг, помилково описаних як красенівські. Отже, на нашу думку, доведеним є факт, що Ганна Науменко народилася у с. Богодухівка.

Подальша реконструкція життєпису матері Ганни Данилівни висвітлює обставини її дитинства, що нагадують біографію Наталії Овечки – бабусі борця по батьку. На основі метричних книг с. Богодухівка було встановлено, що матір Ганни, Степанида Василівна Науменко, померла 25 серпня 1855 р., коли їй виповнилося 29 років[27]. Як вказано у документі, життя її забрала холера. Це перетинається з історичними даними про масштабну епідемію, яка у середині 1850-х років охопила Полтавську губернію. Судячи із метричних записів, значна кількість жертв була у Богодухівці. Ганна Данилівна Науменко, як і Наталія Іллівна Овечка, у дитинстві залишилися без рідних матерів.

Другою дружиною козака Данила Карповича Науменка стала Марія Іллівна, народжена близько 1835 р. Згідно зі сповідними розписами парафії с. Богодухівка за 1859 р., склад родини Науменків виглядав наступним чином: Данило Карпович (29 років), дружина

[25] *Прилуцька І.* Іван Піддубний: весь світ упав до ніг твоїх... С. 14.
[26] ДАЧкО. Ф. 403. Оп. 43. Спр. 2. Метрична книга Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1851-1855 рр. (Фактично – церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка). Арк. 20зв.-21.
[27] Ibid. Арк. 72зв.-73.

CC BY 4.0

Марія Іллівна (24 роки), дочки Ганна (7 років) та Ірина (3 роки)[28]. Бачимо, що у цьому джерелі Ганна вказана як спільна дитина подружжя. Проте порівняння даних із метричною книгою за 1852 р., де матір'ю Ганни названа Степанида, та записом про смерть останньої у 1855 р., вимагає критично сприймати текст сповідного розпису. У документах такого типу нерідко фіксувався фактичний склад сім'ї на момент перепису, де діти від попередніх шлюбів могли записуватися як спільні діти голови родини та його нинішньої дружини. Інколи це можливо помітити при детальному аналізі вікових параметрів членів родини, коли спостерігається велика різниця між чоловіком і дружиною, та навпаки – мізерна (до 10 років) між дружиною та найстаршою дитиною у сім'ї. Критичне осмислення текстів сповідних розписів доводить необхідність комплексного використання архівних документів під час генеалогічного дослідження для отримання максимально точних результатів.

Наступний етап дослідження – аналіз метричних книг с. Богодухівка за першу чверть 19 ст., щоб виявити представників глибших поколінь предків І. Піддубного. Спираючись на дані про вік Данила Карповича Науменка (22 роки на момент шлюбу у 1850 р. та 29 років згідно зі сповідним розписом 1859 р.), було виявлено метричний запис про його народження. Згідно з метричною книгою с. Богодухівка, Данило Науменко народився 16 грудня 1829 р. у родині козака Карпа Миколайовича Науменка та його законної дружини Дарії[29]. Цікавим є той факт, що цей запис є останнім у реєстрі новонароджених у селі за 1829 р.

Данило був первістком у родині Науменків, як свого часу батько І. Піддубного. Шлюб його батьків було зафіксовано того ж 1829 р., 12 січня[30]. У тексті джерела читаємо: «села Богодухівки козак Карпо Миколайович син Науменко, неодружений, і того ж села з дочкою померлого козака Василя Гурина Дарією дівчиною». Запис про шлюб дозволяє ввести до наукового обігу нове прізвище у родоводі Івана Піддубного – козаки Гурини. У метричних книгах і сповідних відомостях представники цієї родини паралельно фіксуються як під формою «Гурин», так і під формою «Гуриненко».

Подальше опрацювання метричних книг дозволило виявити метричний запис про народження Дарії Гуриненко, датований 18 березня 1809 р.: «Села Богодухівки у козака Василя Гуриненка народилась дочка Дарія»[31]. Документ має характерні для тогочасного церковного діловодства особливості написання метричних книг: відсутність згадки про матір дитини та повного імені батька, що ускладнює реконструкцію роду Гуриненків за документами 18 ст.

Для того, щоб виявити предків Івана Піддубного лінії Гуриненко глибше, досліджено найближчий за часом до 1809 р. репрезентативний документ – сповідні розписи парафії с. Богодухівка за 1796 р.[32] Проте аналіз цього джерела не дає змогу зробити однозначний висновок про систему родинних зв'язків між Гуриненками. Виявлено, що на момент перепису

[28] ДАПО. Ф. 706. Оп. 4. Спр. 347. Сповідні відомості церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1859 р. Арк. 10.
[29] ДАЧкО. Ф. 403. Оп. 19. Спр. 3. Метрична книга церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1824–1829 рр. Арк. 149зв.
[30] Ibid. Арк. 150.
[31] ДАЧкО. Ф. 403. Оп. 19. Спр. 1. Метрична книга церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1801–1811 рр. Арк. 224.
[32] ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1015. Спр. 113. Сповідні відомості церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1796 р.

CC BY 4.0

(весна 1796 р.) у селі мешкала не одна козацька родина Гуриненків, у складі яких виявлено кілька чоловіків на ім'я Василь. Кожен із них за віковими показниками міг би стати батьком Дарії у 1809 р. Без інформації про те, як було звати батька Василя або його орієнтовного року народження, точно визначити пряму родинну лінію за сповідними розписами неможливо. Ключем до подальших пошуків може стати метричний запис про смерть Василя Гурина, оскільки відомо, що він відійшов у засвіти до моменту одруження дочки у 1829 р.

Одним із аспектів нашого дослідження став перегляд поширених у мережевих ресурсах тез про надзвичайне довголіття представників роду Науменків. Було виявлено метричний запис про смерть прадіда Івана Піддубного по материнській лінії – Карпа Миколайовича Науменка, що датований 20 листопада 1854 р.[33] Згідно з документом, він помер у віці 45 років, а причиною смерті священиком вказана «лихоманка». Оскільки йдеться про листопад, висловимо припущення, що Карпо Науменко застудився у холодну пору року. Розрахунок на основі віку, вказаного в записі про смерть, дозволяє визначити орієнтовний період появи Карпа Миколайовича на світ – близько 1809 р. Якщо це так, то час одруження у 1829 р. йому було 20 років.

Для поглиблення родоводу та пошуку батьків Карпа Науменка опрацьовано сповідні відомості парафії с. Богодухівка за 1796 р. з фонду № 127 ЦДІАК. У джерелах згадується тільки одна родини Науменків, де є син Микола. Йдеться про сім'ю вдови-козачки Ганни Филимонівни Науменко[34]. Серед членів її родини був син Микола у віці 13 років, що вказує орієнтовно на 1782 р. народження. Отже, станом на 1809 р., коли мав народитися Карпо Миколайович, згаданому тут Миколі мало б виповнитися 27 років. Також у тексті сповідного розпису згадується старший син Ганни Кирило Опанасович (26 років) разом із власною родиною. Спільне проживання Миколи та Кирила в межах одного двору під опікою Ганни Филимонівни Науменко дає підстави для висновків про ім'я їх батька. Оскільки Кирило записаний як Опанасович, з високим ступенем вірогідності можна стверджувати, що Микола також був сином Опанаса Науменка, який помер до 1796 р. і тому не міг потрапити до цього списку парафіян.

Серед метричних записів с. Богодухівка виявлено документ про шлюб Миколи Науменка з Марією – дочкою місцевого козака Тимофія Онищенка, який датований 20 жовтня 1801 р.[35] Це дозволяє додати до генеалогічного дерева І. Піддубного ще одну лінію – козацький рід Онищенків. Батько нареченої, Тимофій Онищенко, згадується як козак із с. Богодухівка, що вкотре підтверджує козацьке походження І. Піддубного. Родину Тимофія Онищенка знайдено у сповідних розписах Богодухівки за 1796 р.[36] У рукописах бачимо: вдівець Тимофій Мартинович Онищенко (60 років) і його діти: Варвара (14 років) і Марія (12 років). Враховуючи це, Тимофій Мартинович Онищенко був народжений близько 1736 р., а його дочка Марія – приблизно у 1784 р.

[33] ДАЧкО. Ф. 403. Оп. 43. Спр. 2. Метрична книга Різдво-Богородичної церкви с. Красенівка. 1851-1855 рр. (Фактично – церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка). Арк. 81зв.-82.
[34] ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1015. Спр. 113. Сповідні відомості церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1796 р. Арк. 579зв.-580.
[35] ДАЧкО. Ф. 403. Оп. 19. Спр. 1. Метрична книга церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1801-1811 рр. Арк. 5.
[36] ЦДІАК. Ф. 127. Оп. 1015. Спр. 113. Сповідні відомості церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1796 р. Арк. 572зв.-573.

CC BY 4.0

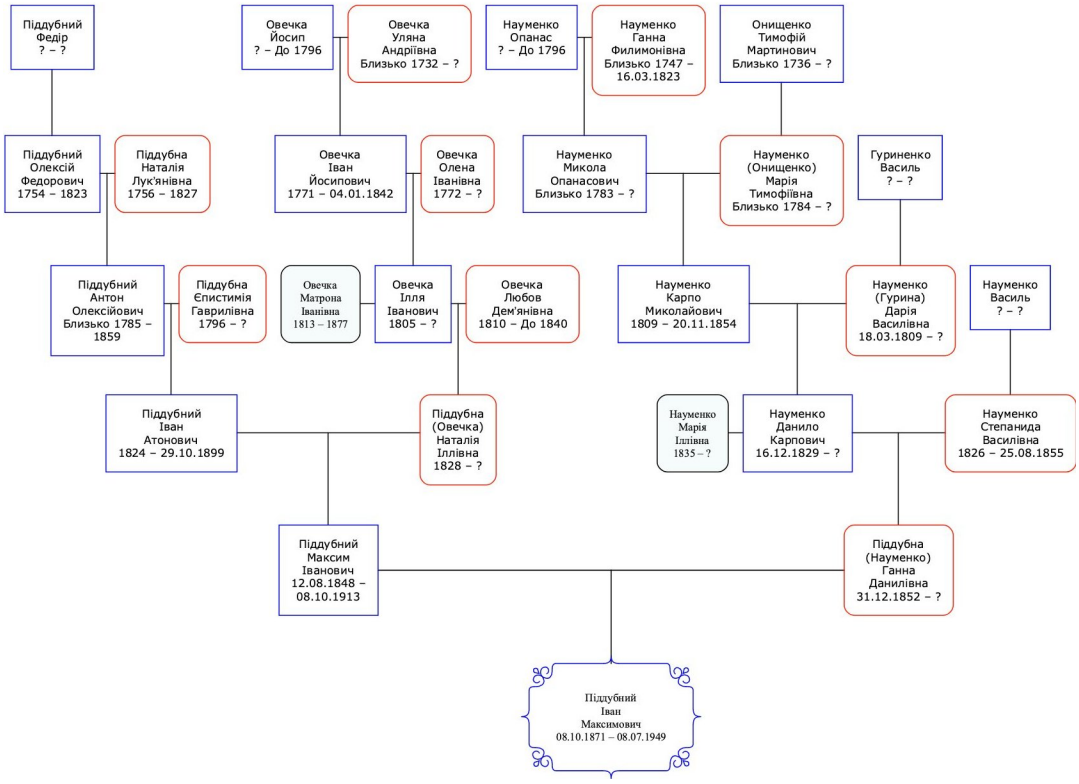

Рис. 1. Генеалогічне дерево роду Піддубних

Подальше опрацювання метричних книг с. Богодухівка дозволило з високим ступенем вірогідності встановити дату смерті прапрабабусі І. Піддубного – Ганни Филимонівни Науменко. Згідно з метричним записом від 16 березня 1823 р., було зафіксовано смерть козачки Ганни Науменко[37]. З огляду на відсутність у метриці інформації про ім'я батька покійної, ми використали для аналізу вік Ганни, встановлений із тексту сповідного розпису. Згідно із документом від 1796 р., Ганні Филимонівні було 49 років, що вказує на 1747 р. як можливу дату народження. У записі про смерть 1823 р. сказано, що Ганна померла у 80 років, що датує її появу на світ 1743 р. Ця незначна хронологічна розбіжність дозволяє стверджувати, що в записі від 1823 р. йдеться саме про матір Миколи Опанасовича Науменка. Вона була довгожителькою для своєї епохи, проживши понад 75 років. Ганна Филимонівна народилася ще за часів існування Війська Запорозького, була свідком останніх десятиліть козацького устрою.

Висновки. Таким чином, на основі архівних джерел доведено, що всі виявлені предки І. Піддубного за батьківською та материнською лінією були козаками за соціальним походженням. Винятково козацьке коріння спростовує тези про «російського богатиря», що тиражувалися у радянській літературі та є ключовими у сучасній російській історіографії.

[37] ДАЧкО. Ф. 403. Оп. 19. Спр. 2. Метрична книга церкви Зішестя Святого Духа с. Богодухівка. 1812-1823 рр. Арк. 307.

CC BY 4.0

Завдяки залученню до вивчення широкого кола архівних джерел і критичного їх аналізу, простежено генеалогію атлета до середини – першої половини 18 ст. по декільком родинним лініям. Документально відновлено родовід козаків Овечок до Уляни Андріївни Овечки, що народилась близько 1732 р. Знайдено записи про козацькі родини Гуриненків та Онищенків із с. Богодухівка. Встановлено постаті прапрадідів І. Піддубного по лінії матері – козака Василя Гуриненка та Тимофія Мартиновича Онищенка (нар. бл. 1736 р.), що розширює знання про генеалогію борця.

Окремим внеском є виявлення помилкової назви архівної справи у фондах ДАЧкО. На основі порівняння складу духовенства доведено, що метричні книги с. Богодухівка помилково зберігаються під заголовком сусіднього села Красенівка. Це остаточно локалізує місце народження матері атлета – Ганни Науменко. Її родовід простежено до прапрадіда Опанаса Науменка (пом. до 1796 р.) та його дружини Ганни Филимонівни Науменко, народженої у 1740-х роках.

Проведений аналіз скоригував поширені у веб-просторі родинні легенди. Дані про смерть декількох предків у ранньому віці спростовують тези про виключне довголіття членів роду Піддубних. Залучення перепису 1835 р. дозволило описати та порівняти майновий статус родини Овечок і Піддубних.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у відновленні повного складу родин прямих предків із родин Онищенко, Овечка, Гуриненко, Науменко, наскільки це можливо у межах джерельної бази, що збереглася. Важливим буде уточнення біографічних фактів за списками платників подушного податку та іншими документами. Це дасть змогу повніше розкрити історію козацького роду І. Піддубного.

ДЖЕРЕЛА ТА ЛІТЕРАТУРА

Джерела

Державний архів Полтавської області. Ф. 706 «Полтавська духовна консисторія».
Державний архів Черкаської області. Ф. 402 «Золотоніське повітове казначейство».
Державний архів Черкаської області. Ф. 403 «Церкви Золотоніського повіту Полтавської губернії».
Державний архів Черкаської області. Ф. 931 «Колекція. Метричні книги записів актів цивільного стану».
Центральний державний історичний архів України у м. Київ. Ф. 127 «Київська духовна консисторія».

Література

Белоусов Е.В. Непобедимый. Иван Поддубный: худ.-док. биография. Феодосия: Изд-во Дмитрия Серова, 2016. 36 с.
Гринвальд Я.Б. Русский богатырь Иван Поддубный. 2-е изд. Москва: Физкультура и спорт, 1957. 174 с.
Жуков Д.А. Иван Поддубный. Москва: Физкультура и спорт, 1975. 160 с.
Котенко Е.А. Поддубный – Чемпион Чемпионов: ист.-биогр. повествование. Ростов-на-Дону: ООО «Донской Издательский Дом», 2014. 288 с.
Кушнарёв А.А. Иван Поддубный: «Русский Богатырь». Москва: Майор, 2020. 224 с.
Меркурьев В.И. Иван Поддубный: биогр. очерк. Изд. 2-е, перераб. Краснодар: Кн. изд-во, 1976. 64 с.
Приліпко М. Іван Піддубний: сила України: історико-документальне дослідження. Черкаси: Брама-Україна, 2006. 156 с.
Прилуцька І. Іван Піддубний: весь світ упав до ніг твоїх. Черкаси: Інтроліга-ТОР, 2021. 200 с.

Перше надходження – 07.02.2026
Прийнято до друку – 03.03.2026
Оприлюднено на сайті – 19.03.2026

CC BY 4.0